

“ULUSALCILIK” EKSENİNDE KEMALİZMİN BUGÜNÜ

Ömer Atagenc

Bugün Kemalizmin niteliğine ve içeriğine bakılabilmesi için 2000’li yıllarda uğradığı kabuk değişimine bakılması gerekmektedir. Zira 1990’lı yıllarda yaşanan pek çok gelişme Kemalizmin 2000’li yıllara yeni bir görünüm ile girmesini de beraberinde getirmiştir. 1990’lı yıllarda Kemalist aydınlara uygulanan suikastlerin Kemalizmin entelektüel gelişimini baltalayan önemli bir kırılma olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Kemalist aydınlardan önde gelen isimlerinin suikastlere kurban gitmesi ilginin entelektüel tartışmalardan farklı mecralara kaymasına da neden olacaktır.

Öte yandan 1990’lı yılların diğer bir önemli özelliği, 1980’li yıllardan itibaren Kemalizmin büyük oranda 12 Eylül’ün açtığı ulusal güvenlik eksenli bakış açısı içinde kendisine yer aramış olmasıdır. 12 Eylül darbesinin Kemalizm üzerinde yarattığı deformasyon Kemalizmin geçmiş dönemdeki gündemlerinin birçoğunun terk edilmesi ile sonuçlanacaktır. Zira 12 Eylül’den itibaren Kemalizm, sayısı oldukça azalan sol tandanslı aydınlardan haricinde, devletin kontrol ettiği ve yönlendirdiği alanda bir algıya sahip olmaya başlamıştır. 27 Mayıs sonrasında yükselen “sol Kemalizm” yorumunun aksine 12 Eylül sonrası Kemalizm sırtını halka ve devrimci bir siyasete değil yeniden devlet kurumlarına dayamaya başlamıştır. Bu durum ise Kemalizmin yeniden halkla buluştuğu bir sivilleşme sürecini baltalamıştır. Kemalizmin sol yorumunun 12 Eylül eliyle zayıflatılmasına karşılık olarak 2. Dünya Savaşı sonrasında DP vasıtasıyla yükselişe geçen ve 27 Mayıs sonrasında damgasını vuran Kemalizmin sağ yorumunun bu süreçte galip geldiği görülecektir. Anti-komünizm, Feyzioğlu aracılığıyla Milliyetçi Cep-

he hükümetlerine yakınlık, 12 Eylül'ü memnuniyetle karşılama, NATO'nun ve Türkiye'deki sermaye sınıfının temsilciliği yapma gibi niteliklere sahip olan sağ Kemalizm, 1990'lı yıllarda da entelektüel alanda fazla kendisini göstermese de pratik siyasette kamuoyunu yönlendirme sürecinde etkin bir rol üstlenecektir.

1990'lı yıllarda devletin "gerici" ve "bölücü" terör olarak kategorize ettiği ulusal güvenlik problemlerine sıkışan Kemalizm geçmiş dönemlerdeki iktisat temelli, sınıf temelli ve emperyalizm temelli makro politikalarından vazgeçmiş, ulusal sınırlar içindeki manşetleri mücadele etmesi gerektiği yeterli bir hakikat olarak algılamaya başlamıştır. Bu iki güvenlik problemi geçmiş dönemde de kendisine yer bulmuş bu noktada Kemalistler tutarlı bir karşı duruş sergilemeye devam etmiştir. Buna rağmen sorunun çözümü noktasında yalnızca devletin reçeteleri ile yetinmeleri sivil bir girişimin ortaya çıkmasını da engellemiştir. Devlete ve kurumlarına yönelik bu güven Atatürk'ün mirası olan "Türkiye Cumhuriyeti"nin savunulması noktasında bir tarihsel arka plana sahip olsa da Kemalizmin devlet karşısında oldukça edilgen bir noktaya savrulmasını da sağlamıştır. "Devletin ve ulusun bölünmez bütünlüğü" ilkesi Kemalizme dair bir sürekliliği ifade etse de bu bütünlüğe karşı ortaya çıkan "tehdit" algısı ile mücadelede silahlı kuvvetlere ve yargı organlarına koşulsuz bir irade devrinin gerçekleştiği görülecektir. 1990'lı yılların ilk yarısında kurulan ve Kemalizmin yeniden halkla bütünleşen sivil bir yorumu olarak ortaya çıkan Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD), kurucu Genel Başkanı Muammer Aksoy'un öldürülmesinden sonra 90'lı yılların ikinci yarısında kurucu kadronun değişmesi ile birlikte bu etkiyi yitirmeye ve yine devlet kurumları üzerinden yaratılan etki alanı içinde siyaset yapmaya devam etmiştir. Yöneticileri daha öncesinde ağırlıklı olarak akademisyenlerden seçen dernek süreç içinde eski bürokratlara, emekli askerlere ve yargı mensuplarına daha fazla yer açmaya başlamıştır.

28 Şubat Kemalizmin siyasal temsilini analiz edebilmek için örnek bir niteliğe sahiptir. "Şeriat tehdidi" başlığı altında kitlelerin mobilize edildiği 1996'nın ikinci yarısında hızlanan baskı 28 Şubat sürecinde olan biten her şeyin koşulsuz şartsız kabulü ile sonuçlanmış ve Kemalizm yine devlete yönelik tehdit algısını silahlı kuvvetlerin gidermesiyle devlet kurumlarına olan güvenini tazelemiştir.

Bu şartlar altında 2000'li yıllarda giren Kemalizm 12 Eylül'den beri değişen ve dar alanda belirlenen gündemlerine paralel olarak bir kabuk değişimine uğramıştır. 2000'li yıllardan itibaren akademik camiada her ne kadar Kemalizm veya Kemalist tanımlaması sıklıkla kullanılmaya devam etse de 2002 sonrasında ortaya çıkan siyasal ortam içinde Kemalizmin temsilcileri artık "ulusalçı" olarak anılmaya başlanacaktır. Kemalizme ikame olarak ortaya çıkan bu tanım da varlığını 2000'li yıllara damga

vuran başta Attila İlhan olmak üzere Kemalist cenahın aydınlara borçludur.

Kemalizmden ulusalcılığa geçiş yalnızca basit bir kavramsal tercih değil aynı zamanda ideolojik bir dönüşümün de ifadesidir. 12 Eylül’de başlayan restorasyon sürecinin 28 Şubat ile perçinlenmesinin yarattığı uzun erimli birikimin sonucunda Kemalizme yeni bir isim koyulduğu görülecektir. Ulusalcılık olarak belirlenen bu yeni isim Kemalizmin 27 Mayıs sonrasında oturduğu sol zemini büyük ölçüde yok sayan bir niteliğe sahiptir. Sağ-sol tartışmasından kaçınmanın bir yolunu arayan ulusalcılık kendisine milli-gayrimilli olarak yeni bir eksen tespit etmiştir. Attila İlhan’ın “Dip Dalgası”, Türkiye’nin ulusal bağımsızlığı eksenindeki her kesimin bir araya gelmesini öngördüğü için 2002 sonrası sağda ve solda muhalif olan kesimleri bir araya getirmeye çalışmıştır. Buradaki bir araya geliş süreci derinlikli ve ileriye dönük bir program temelinde değil ulus-devlet ve üniter yapı bağlamında fazlasıyla asgari müşterekte bir buluşmayı temsil etmiştir.

2003 yılında Türkiye’nin o güne kadar gördüğü en sıradışı ittifaklarından biri olan “Kızılelma” , İşçi Partisi (bugünkü Vatan Partisi), Ülkü Ocakları, CHP ve ADD gençliğini bir araya getiren yeni bir “Milli Mücadele” gündemine sahip bir oluşum haline gelmiş ve “Dip Dalgası” ile başlayan retoriğin somutlaşmış hali olarak siyasal alana çıkmıştır. Uzun süreli olmayan bu ittifak Doğu Perinçek isminin merkez ağırlığının artmasına bağlı olarak gerek Ülkü Ocakları ile gerekse CHP ile yaşanan krizlerle birlikte kısa sürede sönümlenmiştir. Ancak bu ittifakın sahip olduğu ve Attila İlhan’ların müdahalesi ile motto haline gelen “sağ-sol yok, milli-gayrimilli var!” söylemi bugünün Kemalizmini tanımlayan bir niteliğe sahiptir.

Kemalizmin kendisini ilk defa muhalefette hissettiği AK Parti dönemi Kemalizmi çok daha savunmacı ve reaksiyoner bir noktaya doğru geriletmiştir. 1923’e dair bütün birikimin ve mirasın korunması üzerine inşa edilen bakış açısı tartışmaya ve eldeki veriyi yenilemeye kapalı, çok daha muhafazakar bir niteliğe sahip olan Kemalizm ideolojik olarak statükocu eğilimler göstermektedir. Entelektüel birikimini suikastler aracılığı ile büyük ölçüde kaybeden Kemalizm, kayıplarının yerine benzer nitelikte bir kadroyu ikame edemediği için basın-yayın organlarında ünlenen köşeyazarları, popüler tarihçiler ve Kemalizmin 12 Eylül öncesi bakiyesi ile ilgili olmayan yeni dönem muhaliflerinden yeni bir kanaat önderi profili yaratmıştır. Akademik bir tartışma ortamından giderek uzaklaşan Kemalizmin 2000’lerle birlikte anti-entelektüalist bir tercih yaptığı da gözlerden kaçmamaktadır. Sözcü Gazetesi ve Halk Tv ile belirlenen gündemi, ileriye dönük bir program üretmek yerine mevcut iktidara karşı “kuruluş ayarlarına dönmek” üzerine geçmişe referans veren nostalgik

bir model tekrarı ile sınırlı kalmaktadır.

2000’li yılların Kemalizmi geçmiş dönemde sahip olduğu eleştirel perspektifi yitirmiş ve Atatürk dönemini bir “altın çağ” anlatısı üzerinden resmederek yeni bir nostaljizm inşa etmiştir. Sağ-sol ayrımını da reddedip yerine milli-gayrimillî ikilemini koyan ideolojik tercihi kendi içinde oldukça tutarsız bir söylemin ve siyasal pratiğin oluşmasını da beraberinde getirmiştir. Türkiye’nin iktisadi gündemini, sınıfsal yapısını ve neoliberal düzeni gündemine almayan Kemalizmin yalnızca ulusal sınırlarda iktidarın değişimine odaklanması bakış açısını daha fazla sınırlandırmaktadır. 27 Mayıs sonrasında “düzen” tartışması yürüten Kemalizm bugün yalnızca yüzeysel bir iktidar tartışması yürütmektedir.

Kemalizmin bugünkü “ulusalcılık” versiyonu, sağ Kemalizmin güvenlikçi, militarist ve sol karşıtı pek çok niteliğini sürdüren bir içeriğe sahiptir. Söylem olarak “altı ok” temelinde bir siyaset yürüttüğünü iddia etse de cumhuriyetçilik, laiklik ve milliyetçilik bugünkü ulusalcılığın ana temelini oluşturmaktadır. Halkçılık, devletçilik ve devrimcilik ilkeleri uzun bir süredir Kemalizmin gündeminde değildir. Muğlak ve daha çok kimlik temelli bir emperyalizm analizi, “üretim ekonomisi” ve “kalkınma” kavramları ile yine muğlak bir devletçilik, 1923 ile 1968’i birbirine bağlayan ve kalabalık toplantılarda heyecanı yükseltmek dışında bir işlev görmeyen devrimcilik ilkeleri ulusalcılığın etki alanının dışında kalmaktadır.

Bu şartlar altında Kemalizm, “ortanın solu” ile kazandığı merkez sol kimliğinden 2000’li yıllarda uzaklaşmaya başlamış ve “sağ-sol” ayrımı inkarı üzerine kurduğu yeni retoriği pratik siyasette merkez sağ zeminde yeniden tesis edilmiştir. CHP’nin varlığı ve sol söylemlerin mobilize eden gücü vitrini temsil etse de korumacı ve içe dönük bir siyaset ısrarı, bazı sağ partiler hariç farklı kesimlerle hiç temas etmeyen ve bu şekilde “steril” kaldığını düşünen bir Kemalizm geçmiş dönemdeki dinamizmi yeniden kazanmadığı müddetçe mevcut pozisyonunu güncelleme dışında fazla bir değişim gösteremeyecektir.